

THE ONEIRIC IMAGINARY IN SORIN TITEL'S FEMEIE, IATĂ FIUL TĂU

Camelia-Teodora Ghideu, PhD Student, University of Oradea

Abstract: The dream has an important role in Sorin Titel's novel Femeie, iată fiul tău because of the meaning that is given to Sophia's life. The Mother's dream becomes a parallel reality full of possibilities. Nothing is at random and the dream represents the reality that really matters. Sophia's Calvary consists in a deep suffering for his son who doesn't find a sense in life and the desire to save him. Thus, the oneiric imaginary created by author presents symbols that offer a path to a possible understanding of life. All the elements that compose this parallel reality prefigures a real microcosm in which the sacred relation between mother and son is the most significant thing.

Keywords: *dream, reality, son, mother, symbols*

Sorin Titel explorează în romanele sale lumea în totalitatea ei; prin rememorare, sunt descoperite sau re trăite momente esențiale, trecutul având un rol important în creionarea destinului uman; prin artă se ajunge la regăsirea sinelui, iar prin vis, lumea vigیلă își pierde din semnificație și ajunge chiar să ia locul vieții. El este scriitorul care tratează tema suferinței și a fericirii într-un mod inconfundabil: „Poate că de la Eminescu încoace la niciun alt scriitor suferința nu a mai fost atât de „dureros de dulce” și fericirea atât de îndoliată ca la Sorin Titel. Unii nu i-au înțeles literatura.”¹

Imaginarul oniric ia amploare în romanul *Femeie, iată fiul tău*, datorită iubirii atroce a mamei față de fiul său. Visul devine nu numai *un état d'âme*, el chiar ajunge să ia locul vieții; mama așteaptă cu nerăbdare visul, deoarece acesta este singurul tărâm unde își poate întâlni fiul. Așadar, în romanul *Femeie, Iată Fiul Tău* prinde contur, într-un mod excepțional, lumea onirică. Viața este substituită de visul mamei, bulversând neconținut viața Sofiei, personaj care joacă un rol principal atât în realitatea prozaică, cât și în cea onirică. Odată cu valorificarea în prim-plan a acestui strat al romanului, a acestei lumi paralele, *Femeie, Iată Fiul Tău* devine un roman al visului ca viață.

Incipitul romanului anticipează una dintre temele cărții, și anume suferința zgomotoasă a mamei care-i hrănește viața prin trăirea visului. Descrierea acestuia relevă universul interior al femeii invadat de solitudine, tristețe, zbucium, angoasă: „În celălalt pat femeia bătrână continua să doarmă, și numai liniștit nu era, numai odihnă nu se putea numi somnul ei bântuit de tot felul de vise ciudate... Se făcea că se află într-o casă cu ușile larg deschise și cu încăperile goale. Nu-i era întru totul străină casa aceea, și-o amintea fără să-și poată da seama însă de unde anume. Umbla buimacă din încăpere în încăpere, iar sub picioarele ei desculțe, dușumelele erau umede și reci; începuseră să putrezească și se acoperiseră cu un mușchi verzui, din care pricină îi era tot timpul frică nu cumva să alunece. Trecând așa dintr-o odaie în alta, căuta parcă pe cineva fără să știe prea bine pe cine caută. Și pe cine ar putea anume să caute într-o asemenea casă lăsată de pripas?! Își dădea seama că visează, că totul nu era decât o născocire, că nimic din ceea ce se întâmplă nu era adevărat. Și totuși voia să rămână în lumea visului aceluia neliniștitor, să întârzie, atât cât îi stă în puteri, clipa trezirii. (...) Simțea că se pregătește acolo, în vis, un anumit lucru de mare importanță, or ea se deșteptase chiar la

¹ Valeriu Cristea, *Harul scriitorului*, în România literară, anul XVIII, nr. 31 ianuarie, 1985, p.8

începutul lui, întrerupându-i brusc desfășurarea... ”²Casa poate simboliza centrul lumii, „ imaginea universului”, universul interior al omului, dar poate fi și un simbol feminin: „Ca și cetatea, ca și templul, casa se află în centrul lumii, este imaginea universului (...) Casa înseamnă ființa interioară.(...) Casa este și un simbol feminin, cu sensul de refugiu, de mamă, de protecție, de sân matern.”³ Astfel, golul casei prefigurează pe cel interior. Dușumelele reci peste care erau crescuți mușchi verzi și ferestre deschise încarcă atmosfera deabusolantă și accentuează răceala, insecuritatea, care este atât exterioară, cât și interioară, prin atingerea lor. „Umblarea” femeii este una halucinatorie, la fel ca în orice vis, și poate fi comparată cu rătăcirea prin labirint. De data aceasta nu este o căutare a sinelui, ci a propriului său fiu care a marcat-o pentru totdeauna.

Este de remarcat luciditatea pe care o dovedește Sofia pe tot parcursul visului. Ea este tot timpul conștientă că visează, dar este atât de obsedată de acest ciudat vis, încât dorește să rămână sau să se reîntoarcă pe tărâmul acestuia. Una dintre trăsăturile visului este că acesta „elaborează pornind din toate părțile gândurile care preocupă în acel moment viața psihică, abandonează o imagine onirică, dacă plutește amenințarea ca dorința să nu reușească a se îndeplini, caută soluția folosind noi mijloace până ce izbutește în sfârșit să creeze o împlinire de dorință care să satisfacă, sub formă de compromis, cele două instanțe ale vieții psihice.”⁴

Imaginarul oniric are în vedere mai multe elemente, unele chiar simboluri: casa, vântul, ferestrele, ușile, lacăte, chei, părul despletit, sânge, plâns, copilandrul etc., toate prefigurând un microunivers trist guvernat de frică, teroare, suferință. Deși o cuprinde sentimentul de angoasă, femeia vrea să doarmă pentru a-și putea duce povara. Este crucea care i-a fost dată de la început și pe care trebuie s-o poarte până la capăt: „Visul nu se sfârșise încă și Sofia se reîntoarce pe meleagurile lui încețoșate. Trebuia dus până la capăt cu voia sau fără voia ei.”⁵

Primul vis al Sofiei redat mai sus are un conținut simbolic. Visul acesta este unul conștient, un vis care se întrerupe, dar care trebuie dus până la capăt indiferent de voința sa. Vântul din primul vis continuă să sufle și în al doilea vis, dar ușile nu mai sunt larg deschise ca în celălalt vis. Sofia nu știe pe cine sau ce caută cutreierând camerele pustii. Casa este aidoma unei călătorii inițiatice sau unui labirint. Ușile din casă sunt închise ceea ce presupune găsirea cheii potrivite. Așa cum ușile sunt închise în casa din vis, așa sufletul ei s-a blocat datorită absenței fiului ei mult iubit. Ea refuză cu înverșunare să-și cunoască sufletul pentru a-și găsi un nou sens în viață. În vis apare o odaie, fiind ultima, pe care nu o poate deschide. După mai multe încercări, ea găsește cheia potrivită, una de lemn mai mare decât celelalte. Ceea ce o marchează pe Sofia este imaginea unui trup însângerat al unui băiat aflat pe dușumelele putrede, pe care îl ștergea pe obraz și plângea. Femeia țipă dându-și seama că cele două personaje sunt, de fapt, ea și copilul său pierdut.

Al doilea vis, în care apare fiul ei sângerând, exprimă ideea de suferință și de moarte. Femeia pe care o zărește este ea însăși: mama care își plânge propriul copil. „Conciul despletit” nu este întâmplător; el scoate în evidență pierderea mult-iubitului ei fiu. Deși au trecut anii, durerea provocată de moartea fiului a rămas întipărită în sufletului și singura modalitatea să o depășească este trăirea visului; de aceea oricât de înspăimântător ar fi acesta, ea dorește să se reîntoarcă mereu.

²Sorin Titel, *Femeie, iată fiul tău*, Editura Eminescu, București, 1991, p. 5

³Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Vol. 1, Editura Artemis, București, pp. 256-257

⁴ Apud. Sigmund Freud, *Opere*, 9, *Interpretarea viselor*, Editura Trei, București, 2003, p. 521

⁵ Sorin Titel, *Femeie, Iată Fiul Tău*, Editura Eminescu, București, 1991, p. 7

Cartea începe și sfârșește cu visul mamei care se transformă într-unul al morții, al frământărilor și neliniștii. Sofia „trăiește” visul, se luptă cu destinul care l-a pecetluit pe fiul ei să părăsească această lume, de aceea Marcu, fiul ei, simte în continuu că nu-și găsește locul în lume, iar mama îi simte tristețea și zbuciumul sufletesc.

În timpul senectuții visul devine pentru Sofia un mod de a trăi. Nimic nu este întâmplător în visul femeii-bătrâne, totul are o semnificație: casa cu „ferestrele acoperite cu tablă și bătute-n cuie”, întunericul, cheia de lemn, țiganca Persida, întâlnirea cu fiul ei mult-iubit. Casa pe care o visează definește poziția Sofiei în raport cu lumea, ea fiind centrul lumii ei. Visul ei este asemenea unui labirint în care trebuie să-și găsească fiul, a cărui amintire nu o lasă să-și trăiască ultimele zile ale vieții în liniște. Fiul acesta este o parte din ea, iar durerea, neliniștea, teroarea se răsfrâng și asupra Sofiei: „Primii trei feciori ai ei sunt oameni în toată firea, așezați la casele lor; își luaseră de-acum zborul (...) Numai cu cel mai mic lucrurile stăteau puțin altfel, numai cel mic (...) nu se rupseseră de ea, așa cum făcuseră ceilalți trei, făcea încă parte din ea, legat printr-o nevăzută placentă, carne și sânge din carnea și sângele ei.”⁶ Chiar și Ștefănuț, nepotul Sofiei, va observa tristețea din sufletul bunicii sale și încearcă tot felul de tertipuri pentru a-i câștiga atenția, dar nimic nu o mai poate emoționa pe mama care și-a pierdut copilul.

Raportul dintre vis - devenit lumea ei autentică – și lumea prozaică este unul de interdependență: este lucidă în vis și este influențată de el în lumea reală, însă acesta este cel care-i guvernează viața: „Pe cine mamă, pe cine ai visat? O întreabă Simion. Îi curgea sângele pe obraz, povesti în continuare Sofia, și eu îl ștergeam cu un ștergar de cânepă... Domne, ce vis am mai putut avea?!... făcu ea mirată. Dau eu să deschid ușa și, ce să vezi, ușa era încuiată, și de potrivit nu s-a potrivit nicio cheie, afară de una de lemn...”⁷ Lemnul este simbolul materiei, „a materiei prime”, o zguduire a manifestării și a naturii”, dar aici este valabilă concepția religioasă, cea care vede în lemn „un sinonim al crucii și al arborelui.”⁸ Astfel, femeia va trebuie să-și poarte propria povară până la sfârșitul vieții.

Amintirile femeii reproduc visul fiului pe care mama îndurerată și-l amintește pentru accentua importanța realității onirice datorită căreia supraviețuiește și pentru a-i alina suferința: „A tășnit sângele – în visul tău era de un roșu întunecat, aproape negru -, paiele pe care sta culcat s-au năclăit de sânge, iar tu ai strigat și te-a cuprins teama că vițelul a fost ucis într-adevăr. N-ai așteptat, chiar atunci, în miez de noapte, să vezi dacă trăiește ori ba.”⁹ Sângele negru visat de copil prevestește sfârșitul vieții pe care o va înțelege chiar înainte de clipa morții când va avea revelația frumuseții lumii în jurul căruia viețuiește.

Visul ca furnizor de energie este evidențiat și în viața celuiilalt Marcu. Cărțile lui Jules Verne îl acapareză: „Mă lăsa, smuls cu brutalitate, datorită lor, din cuibul cald purtat pe nevăzute aripi cât mai departe de casa; mă trezeam, dintr-o dată, în cea mai cumplită insecuritate, bătut cu necruțare de vânturile tăioase ale stepekor cazace (...) , urmărit de al torțelor aprinse îmi umple ochii de lacrimi (...) Corabia lui Verne Gyula, navă miraculoasă, străbătând oceanele lumii, se lovește de un iceberg, iriaș de casa cu draperii roz la ferestre a mătușii Roza.”¹⁰ Lectura este finalizată în visul copilului care se transformă într-un coșmar. Copilul este cucerit și de povestea Evei care îl însoțește și în vis: „Vedeam cârduri de fete, înnebunite de spaimă fugind din calea cailor lui Sîn Toader (...). purtau cizme înalte, la

⁶Sorin Titel, op.cit., p. 9

⁷Idem, ibidem, p.7

⁸Alain Gherbraant, op.cit., p.209

⁹Sorin Titel, op.cit., p.199

¹⁰Idem, Ibidem, pp. 284-285

fel ca în visul Evei, și era eu însumi unul dintre caii aceia necruțători cu fetele mari; alergam, tropăind, pe ulițele pustii ale satului, în timp ce zorile se arătau însângerate la răsărit, și eram, în visul meu, cuprins de o bucurie sălbatică; eram un cal fără frâu, zburdând în deplină libertate”.¹¹ Elanul vieții este prezent în lumea onirică prin trăirile, sentimentele pe care copilul le simte și care-i oferă libertatea de „a fi”.

Marcu are un vis straniu când mama îi este alături pe patul de la spitalul din Franța: „Și în iureșul imaginilor acelora fără noimă, mereu apărea *femeia aceea!* Ce-o fi cu femeia asta bătrână? se întrebă Marcu, privindu-i chipul slăbit. Nu numai brăul de lână i se desfăcuse, ci și părul cărunt îi era despletit. Unde vrea să ajungă și de ce se grăbește așa? Nu-mi amintesc, nu pot să-mi amintesc!, strigă Marcu în vis, și brăul de lână al femeii se târăște prin cenușa fierbinte a drumului; se aud clopotele bătând, și un bătrân cu barbă albă apare pe neașteptate, ținând în brațe un miel: Catedrala de la Chartres, își spune Marcu, și vede aievea sculpturile exterioare ale catedralei, îl vede pe sfântul cu pricina, barba brumărie și picioarele lui desculțe, vede cadranul solar de pe portalul sudic al catedralei, îl vede pe tânărul ale cărui aripi de înger abia se zăresc în spatele cadranului, frânt în două. Tânărul are o figură severă, buzele strânse, iar o aripă e mai puțin mai înaltă decât cealaltă. Trupul lui subțire e înfășurat în pânză, nasul ciobit într-o parte dă chipului un anumit aer de insolență. (...) Doar că tânărul de pe portalul sudic al Catedralei de la Chartres nu mai ține cadranul solar în brațe, ci mielul din brațele celui bătrân, și Marcu se înfurie ca prea se încurcă toate în visele lui, prea se amestecă între ele, se creează o harababură de nedescris. Apoi lui Marcu i se pare că splendida catedrală e înghițită de șuvoaiele tulburi de apă.”¹² Imaginarul oniric prezent este de o exuberanță grandioasă, cuprinzând multe simboluri: cadranul solar, mielul, tânărul cu aripi de înger, bătrânul cu barbă albă, catedrala, apa, trupul înfășurat în pânză, clopotele. Toate acestea evidențiază o latură apocaliptică și haotică a vieții eroului.

În finalul romanului este descris visul neliniștitor al Sofia. Nu întâmplător, romanul începe și se încheie cu visul mamei: „Un vis dintre cele mai încurcate. Nu se știa prea bine nici despre ce fel de nuntă era vorba și nici cine era mirele care sta în capul mesei. Fu la început un om străin, un necunoscut oarecare (...) apoi visul își schimbă înfățișările și nunta de-acuma era alta, mai mare și mai frumoasă (...) Și ea își recunoscuse fiul. Sta acolo, în capul mesei, cu lăibăruțul cel înflorat, nou-nouț, pe el și cu cămașa albă cum e neaua. Tare-s bucuroasă, îi spuse ea văzându-l. (...) Ce-o fi având că-i așa de tăcut, de nevorbitor? Se întreba ea în vis, din ce în ce mai neliniștită. (...) Așa ai fost de când te știu, așa te-ai ascuns și te-ai ferit de mine întotdeauna! Nimeni nu a știut niciodată ce-i în sufletul tău! Lasă, mamă, spuse elatunci moale și cu jumătate de gură, nu mă mai certa, nu mă mai întreba, rogu-te, că degeaba mă întrebi. De răspuns vezi și dumneata bine că nu pot și nu am cum să-ți răspund! Ba poți! Strigă Sofia la el. De ce nu poți? Numai că ție așa îți place să umbli cu tot felul de ascunzișuri, încât nimeni nu te mai poate înțelege și pricepe, asta-i plăcerea ta cea mai mare! Crezi că-s proastă și nu văd? Și din strigătul ăsta al ei visul se risipi...”¹³

Viața mamei este activă atâta timp cât visează: „Tărâmul oniric tinde să eludeze lumea reală: la începutul romanului, pentru Sofia visul exprimă adevărata ei viață interioară, ca în final, însăși viața să se rarefieze până la iluzia unui vis.”¹⁴ Lumea onirică nu mai este o lume posibilă, paralelă ea va deveni însăși viața. Dacă în realitatea vigیلă, Sofia nu mai are niciun sens în viață, în cea onirică ea își caută sensul, pe culmile disperării”.

¹¹ Sorin Titel, op. cit., pp. 298-299

¹² Sorin Titel, op. cit., p.418

¹³ Sorin Titel, op. cit., pp. 453-454

¹⁴ Elisabeta Lasconi, op.cit., p.191

Visul are un rol important în viața Sofiei, fiind mereu influențată de el. Este o parte din ea care necesită ascultare. Astfel, visul devorează ființa umană incapabilă de apărare și îi ajunge să-i governeze existența: „L-am visat urât, mai ții minte, spunea ea, numai că el atunci a avut noroc și a scăpat cu viață. L-a bătut nu știu cine, măcar că de împărțit n-a avut ce să împartă cu el. A fost așa un om care n-a făcut în viața lui nimic rău... Își șterse lacrimile și se sălta pe pernă, iar nora cea miloasă îi ținea mâinile într-ale ei. Tăcură amândouă, își auzeau răsuflările, hârâite, de femei bătrâne. Te-au speriat visele alea urâte pe care le-ai avut pe care le-ai avut atunci, își aminti nora.¹⁵” Visul mamei este premonitoriu deoarece fiul său va muri din cauza unei confuzii, însă, înainte de moarte, fiul va trăi pentru prima dată sentimentul apartenenței la viață. Marcu ajunge să trăiască în momentul în care intră în contact direct cu natură.

După momente tulburătoare petrecute cu frații săi, negăsindu-și nicăieri liniștea, el ajunge starea de contempla pe care natura i-o oferă: „Filosofia lui Schopenhauer a arătat cum contemplarea estetică potolește pentru o clipă nefericirea oamenilor, detașându-i de drama voinței. Această despărțire dintre contempla și voință estompează o caracteristică pe care am vrea s-o subliem: voința de a contempla. Contemplarea determină și ea o voință. Omul vrea să vadă. Vederea este o nevoie directă. Curiozitatea dinamizează spiritul omenesc. Dar se pare că în natură chiar, *forțele vederii* sunt active. Între *natura contemplată* și *natura contemplativă* există relații strânse și reciproce. *Natura imaginată* realizează unitatea dintre *natura naturans* și *natura naturata*.”¹⁶

Credem că cea mai importantă parte a romanului este cea în care Marcu are revelația vieții când se află în mijlocul naturii. Iarba, soarele, ciripitul păsărelelor, bolta cerească a cerului completează starea feerică din sufletul său. Intrarea în apă a lui Marcu poate fi asemănată cu un botez, cu o renaștere sau cu o recunoaștere a sinelui: „Astfel, apa ne va apărea ca o ființă totală; ea are un corp, un suflet, o voce. Mai mult decât orice alt element poate, apa este o realitate poetică completă. O poetică a apei, în ciuda varietății spectacolelor sale, este astfel singură de unitatea ei.”¹⁷

Brusc totul capătă un sens: „Toate se adunau și se amestecau între ele, mirosurile cu cele auzite și cu cele văzute, și în mintea lui Marcu se realiză cu totul pe neașteptate o imagine unică a lumii, de o extraordinară armonie și perfecțiune. I se păru că întreaga ființă se destramă, contopindu-se cu cele aflate în jurul său; încetă să mai existe, și în același timp exista într-un mod mult mai vast și mai atotcuprinzător: era râul și floarea, iarba și pământul, cerul nesfârșit și păsările cele ciripitoare, și Marcu, cel ce nu voise să iasă din pânțele mamei, recunoscuse desăvârșirea lumii, frumusețea ei, li simți întreaga vină a respingerii acesteia; pentru că asta făcea el, nefericitul și neînțeleșul, respingea lumea atât de armonios alcătuită dintr-o ciudată *neputință de a fi*, de a trăi cu adevărat!”¹⁸ După această trăire intensă, Marcu începe să plângă atât datorită rușinii de a nu fi observat în viața esențialul, cât și datorită bucuriei care îi invadează sufletul. Totul începe să aibă un sens în viață pentru el.

Și în biografia scriitorului Sorin Titel, visul apare ca o lume paralelă. După moartea sa, mama ajunge să-l viseze, după cum ne informează Elisabeta Lasconi, și poate fi făcută o analogie între lumea ficțiunii din *Femeie, Iată Fiul Tău* și realitate: „o zorește să se gătească, să meargă la coafor și să se aranjeze ca să ajungă împreună la un spectacol; când îi observă hainele negre, o ceartă și-o mustră dar mama nu-i spune că e-n doliu după fiul pierdut ci îl

¹⁵ Sorin Titel, op. cit., p. 420

¹⁶ Gaston Bachelard, op. cit., p.36

¹⁷ Idem, Ibidem, p.22

¹⁸ Sorin Titel, op. cit., p.376

lămurește blând c-a vrut să fie elegantă, eleganță pe care numai culoarea neagră o da unei ținute deosebite... Dar Sorin Titel scrisese invers scena în vis, și nici ea nu poate acolo pricepe că e cămașa morții, și ea mama, e cea care-l ceartă, nemulțumită, pe fiu...Iar la parastasul făcut la o jumătate de an de la moarte, o prietenă venită din Germania povestea că l-a visat : se minuna câte cărți și câte discuri apăruseră între timp. Indiferent cum e privit visul, comunicarea cu lumea de dincolo sau coborârea în partea neștiută și cea mai adâncă a ființei lăuntrice, el spune ceva important. Omul profund nu încetează să dea semne că a rămas undeva pe aproape.”¹⁹

Sorin Titel a avut darul de a construi universuri paralele într-un mod extraordinar în opera sa. Un bun exemplu, după cum am arătat mai sus, este lumea visului, care este foarte bine reprezentată. Imaginarul oniric ilustrat cucerește cititorul încă din primele pagini. Toate elementele care fac parte din lumea paralelă a visului dau o nouă textură simbolisticii operei. Nimic ostentativ. Universul oniric prinde contur în existența personajelor și reușește să ia loc chiar vieții înseși. De unde atâta mânuire a planurilor textului și a intercalării lumilor paralele, dacă nu de la scriitorul care din nimic-ul existențial face Totul.

Acknowledgements

Cercetare finanțată prin proiectul „MINERVA- Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și postdoctorală”, cod contract: POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

BIBLIOGRAPHY:

- Bachelard, Gaston, *Apa și visele*, Editura Univers, București, 1995
Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, Editura Artemis, București, 1993
Cristea, Valeriu, *Harul scriitorului*, în *România literară*, anul XVIII, nr. 31, ianuarie, 1985
Freud, Sigmund, *Opere, 9, Interpretarea viselor*, Editura Trei, București, 2003
Lasconi, Elisabeta, *Oglinda aburită, oglinda lucioasă sau Sorin Titel: universul creației*, Editura Amarcord, Timișoara, 2000
Titel, Sorin, *Femeie, Iată Fiul Tău*, Editura Cartea Românească, București, 1988

¹⁹ Apud. Elisabeta Lasconi, op. cit., p. 54